

T O N E E L R E C E N S I E S.

=====

K.N.S. - ANTWERPEN

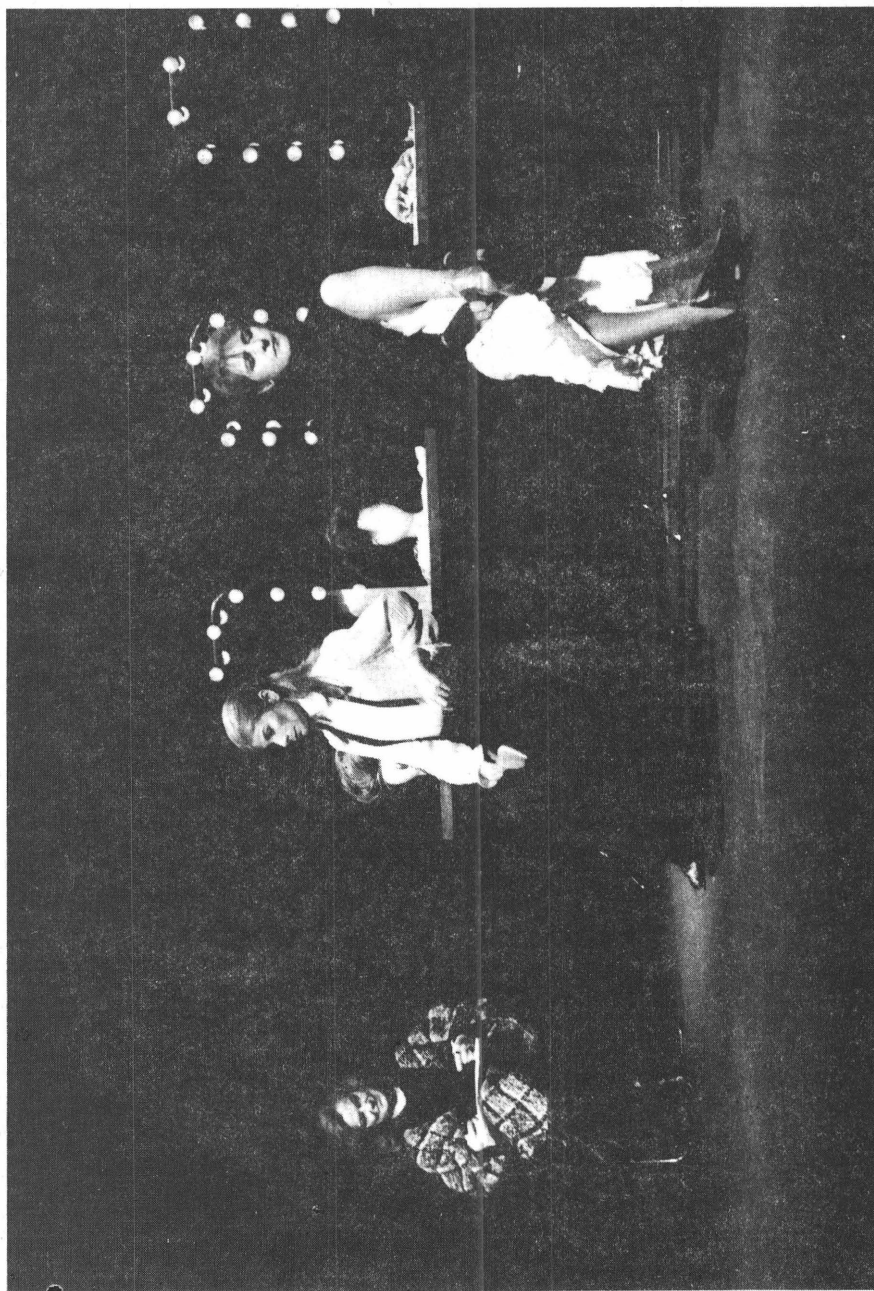
MARIA VECHT MET DE ENGELEN (PAVEL KOHOUT)

De Koninklijke Nederlandse Schouwburg - Antwerpen en zijn huisregisseur Walter Tillemans hebben blijkbaar een bijzondere interesse of verering voor het werk van de Tsjechische auteur Pavel Kohout. Tot nog toe regisseerde Tillemans niet minder dan zes stukken van deze dissidente schrijver, ondertekenaar van Charta 77, die sedert enige jaren in Wenen werkt.

Kohouts recente stuk Maria vecht met de Engelen werd in 1981 in het Weense Akademietheater gecreëerd. In oktober-november 1982 bracht K.N.S.-Antwerpen van dit drama een voortreffelijke produktie, andermaal geregisseerd door Walter Tillemans. De directe inspiratie voor dit stuk putte Kohout uit een authentieke gebeurtenis uit het Tsjechische theaterleven. Een eenakter van Frantisek Pavlicek, speciaal geschreven voor de actrice Vlasta Chramostová, moest op kerstdag 1979 in haar woonkamer in Praag gespeeld worden omdat het haar verboden was nog langer in het openbaar op te treden (cfr. programmaboekje K.N.S.). Dergelijke privé-voorstellingen zijn niet zo ongewoon in Tjechoslowakije. Pavel Kohout zelf is ook de auteur van een Macbeth-adaptatie, die door een kleine groep acteurs in een beperkte ruimte kan uitgevoerd worden. Walter Tillemans creëerde deze Macbeth in het Nederlands in het Antwerpse Raamtheater.

Maria vecht met de engelen brengt inderdaad de geschiedenis van een actrice die sedert lang niet meer mag optreden. Ook haar man, een filmregisseur, wordt het werken onmogelijk gemaakt. In het stuk bereidt zij zich voor op een privé-voorstelling bij haar thuis van een voor haar geschreven monodrama. Dezelfde dag krijgt zij het aanbod om weer belangrijke rollen zoals Moeder Courage in het officiële theater te komen vertolken. Dat schept voor haar een gewetensprobleem. Moet zij volharden in haar vrij steriel verzet of de weg van het compromis opgaan? Kohout weet uit dit gegeven een sterk drama op te bouwen omdat hij de anecdotische thematiek in verschillende richtingen heeft verruimd. Zo wordt Maria geconfronteerd met allerlei andere attitudes tegenover een intolerant, repressief regime. Haar buurvrouw bijvoorbeeld wil zo graag helpen, maar vergaat van schrik. Maria's collega's-actrices trachten gewoon het hoofd boven water te houden en conformeren zich min of meer aan het regime. Zij zijn echter onschuldig in vergelijking met de acteur die, glad als een aal, maar al te doorzichtig, voor het opportunisme kiest en die een zekere verlegenheid ten opzichte van Maria niet kan verbergen. Verder is er Maria's zuster, een psychologe die nu praktisch werk doet en mensen tracht te helpen door haar baantje in een slagerij.

Bovendien wordt in dit stuk een beeld opgeroepen van een maatschappij waarin onrust en angst als een kanker voortwoekeren en de mensen geestelijk aantasten. Zo moet Maria voor een commissie verschijnen die zal beslissen of zij al dan niet een verlenging van haar invaliditeitstoelage krijgt. Daar wordt ze dan onder druk gezet om zich enige tijd in een psychiatrische instelling te laten opnemen. Kohout heeft ook een episode in een park ingeschakeld waarin we enkele leden van de geheime politie zien optreden. In de persoon van een karikaturale westerse journa-

Maria vecht met de engelen (Foto : Luc Reusens)

COMMUNICATION & COGNITION
DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

liste die blijkbaar vooral in een modieus feminisme geïn-
tresseerd is, stelt de auteur ook het onbegrip van de
westerse wereld aan de kaak.

De problematiek van Maria wordt niet alleen in een maat-
schappelijk kader gesitueerd maar ook op het persoonlijke
vlak uitgewerkt. Haar enig dochtertje is destijds in een
door haar veroorzaakt ongeval omgekomen en zij worstelt
nog steeds met een knagend schuldgevoelen. Haar relatie
met haar man Jozef is niet zonder wrijvingen en wordt ver-
troebeld door de levendige herinnering aan haar vroegere
geliefde Cyril. Al deze persoonlijke motieven én de maat-
schappelijke onrust worden door Kohout ten slotte in één
prachtige scène samengebracht. Vlak vóór de privé-voor-
stelling zou moeten doorgaan, krijgt de toeschouwer een
droom-sequens van Maria te zien, waarbij al de personen die
in haar persoonlijk en haar publiek leven een rol spelen
of speelden zich als bezoeker aanmelden. Daarbij verschijnt
ook Cyril triomfantelijk weer op het toneel, begeleid door
muziek en beelden uit de opera van Peking, waar Maria hem
destijds ontmoette. Deze scène brengt een synthese van de
obsessies en problemen die Maria's evenwicht verstoren.

Het stuk bevat ook nog een religieuze betekenislaag.
De namen van Maria en Jozef zijn allicht niet toevallig
gekozen. En ook Maria's verongelukte kind draagt de naam
van enkele grote heiligen, Teresa. Het kind is de incar-
natie van de onmogelijke droom, de illusie, het onbe-
reikbare ideaal. Zo wordt Maria vecht met de Engelen in
zekere zin ook een tragedie, waarin het eeuwigemenselijke
tekort wordt uitgebeeld. In het gesprek van Maria met haar
zuster wordt naar de Praagse gebeurtenissen van 1968 ver-
wezen. Bij de uitdrukking "na '68" wordt ironisch opge-
merkt dat het klinkt alsof men zegt "na Christus". Deze
parallel wijst er op dat het hier ook gaat om het Geloof

en de Hoop van de mensen.

Omdat Maria inderdaad een uit haar geestelijk evenwicht geschokte vrouw is, kunnen de verschillende problemen zoals de vraag of ze al dan niet het aanbod om weer op te treden zal aanvaarden of de haar obsederende herinnering aan haar dochter, een concrete theatrale gestalte krijgen. Zij worden uitgebeeld als geregeld weer opduikende "engelen" die haar in het begin van het drama tot zelfmoord lijken aan te zetten, haar beangstigen of haar verleiden.

Kohouts stuk vertoont een vrij losse structuur. Een aantal uiteenlopende scènes - in Maria's slaapkamer, bij de collega's - acteurs, haar verschijnen voor de commissie, haar bezoek bij haar zus in de slagerij, in haar flat bij de voorbereiding van de voorstelling die uiteindelijk niet zal doorgaan, enz. volgen elkaar op. Geleidelijk aan wordt aldus Maria's geestestoestand én een maatschappelijke situatie gereveleerd. Het stuk verkrijgt echter eenheid door de centrale rol van Maria. Een tweede eenheidgevende factor is het tijdselement. Het gaat hier om één dag uit het leven van de actrice: het stuk begint in alle vroegte en eindigt 's avonds laat. De tijd wordt bovendien, in grote computercijfers, bovenaan het toneel duidelijk aangegeven. Deze tijdsaanduiding draagt ook bij tot het oproepen van een klimaat waarin de hoofdpersoon om diverse redenen, opgejaagd wordt.

K.N.S.-Antwerpen bracht een zeer goede produktie van dit stuk. Walter Tillemans zorgde voor een volstrekt door-dachte en gecontroleerde regie. Terecht heeft hij niet voor een louter realistische montering gekozen. Het realistisch acteren werd hier doorbroken door droom en hallucinatie van het centrale personage. De drie "engelen" kwamen Maria bezoeken in gestileerde, dansende bewegingen. Deze tussen-

komsten gingen gepaard met een suggestief geluid (Patrick Hicketick) en met een scherp flitsend licht- en kleurenspeel.

Het decor van John Bogaerts werkte met bescheiden middelen. Vooral treffend was de art nouveau-stijl van de slaapkamer. Op het paneel achter het bed was een drieluik aangebracht waarop enkele beroemde actrices afgebeeld waren. Vaag suggereerde dit drieluik ook iets van de religieuze ondertoon van het stuk.

De hoofdrol werd vertolkt door Julienne De Bruyn. Zij zorgde voor een sobere interpretatie waarin vooral een onderdrukte verbittering werd uitgedrukt. Toch slaagde zij er niet helemaal in het complexe, innerlijke drama van Maria voelbaar te maken. Haar benadering van de rol was misschien te verstandelijk. Mogelijk is deze indruk echter te wijten aan het feit dat haar innerlijke conflicten een gedeeltelijke, uitwendige concretisering kregen in de "engelen".

Met dit recente stuk van Pavel Kobout bracht K.N.S.-Antwerpen een geslaagde produktie van een rijk geschakeerd, eigentijds drama.

Jozef DE VOS.